

Beste mensen,

Op zaterdag 16 september gaan we met de excursie van de Afdeling Historische Geografie naar het **noordwesten van Drenthe en Groningen**. We starten vanaf het **NS-station Assen** en bezoeken in de ochtend het Fochtloërveen ten zuiden van **Veenhuizen**. Dit is een wandeling van ruim 1,5 km met op het eind een lange trap naar een hoog uitkijkpunt over het veengebied. Vervolgens gebruiken we de lunch te **Norg** en verplaatsen ons dan naar het noorden met als eerste stop een korte wandeling in de Polder – Matsloot - Roderwolde. Dan zetten we de tocht naar het noorden voort die ons langs de verschillende oude nederzettingen leidt ten westen van Zuidhorn in het Westkwartier van Groningen. Ook hier stappen we af en toe uit. Munnikezijl wordt wellicht het verste punt. De excursie staat inhoudelijk ol.v. Dr.ing. Jeroen Zomer, recentelijk op de landschapsontwikkeling in het excursiegebied gepromoveerd (zie toelichting achterzijde).

Programma:

- 10.00 – 10.15 uur Verzamelen bij NS station Assen en vertrek
- 10.45 - 11.15 uur Ontvangst met koffie in de “Het Verengingsgebouw”, Hoofdweg 116, Veenhuizen (tel: 0592 388669; <http://www.hetverenigingsgebouw.nl>)
- 11.30 – 12.30 uur Bezoek aan het Fochterloërveen met wandeling, 1.5 km en kleine klim
- 13.00 – 14.00 uur Lunch in restaurant “Wapen van Norg”, Brink 4, Norg (0592-612218)
www.wapenvannorg.nl
- 14.00 – 15.00 uur Route vanaf Norg naar Polder Matsloot - Roderwolde
- 15.15 – 17.00 uur Route langs de dorpen Niekerk-Oldekerk-Lutjegast-Munnikzijl met enkele uitstappen (event. koffie)
- 17.30 - 17.46 uur Terugreis naar Assen NS station

Deelname aan de excursie kost **Euro 44,50** te storten op **NL30 INGB 075.1833.967** ten name van A.M.J. de Kraker, Reuzenhoek 1, 4543 NB Zaamslag onder vermelding van **Excursie 2017 noordwesten Drenthe-Groningen**. Graag opgeven voor **30 augustus 2017**. Deelname vindt plaats in volgorde van aanmelding.

Met vr. groet
Adrie de Kraker en Hans Renes.

Dr. Adriaan M.J. de Kraker
Reuzenhoek 1, 4543 NB Zaamslag
tel. 0115 564133 mobiel 06 53224430 (in geval van late verhindering) Krakeram@Zeelandnet.nl

Z.o.Z.

Nadere toelichting:

Als landschapshistoricus promoveerde Jeroen Zomer op een proefschrift waarin onderzocht hoe kolonisten de uitgestrekte veenmoerassen in het Hunzebekken ten westen van Groningen hebben ontgonnen. Zowel het natuurlijke landschap als de ontginningen zelf blijkt af te wijken van die in West-Nederland.

Bij het onderzoek zijn boorgegevens, archeologische vondsten, historische kaarten, middeleeuwse archieven en historische plaats- en veldnamen gebruikt. In het eerste deel van zijn proefschrift beschrijft hij de uitgestrekte wildernis van de zogenaamde woldgebieden die de eerste ontginners ongeveer 1000 jaar geleden aantreffen. Het blijkt een heel open landschap te zijn geweest dat voortdurend in open verbinding heeft gestaan met de Noordzee: kwelders langs de kust, hoogveenmoerassen wat meer in het binnenland, doorsneden door breed slingerende getijdengeulen met rietlanden daarlangs. Het waren deze getijdengeulen waarover de eerste bewoners per schip het gebied introkken.

Net als elders in Nederland groeven de veenkolonisten in de 10^e-11e eeuw sloten loodrecht op de waterlopen zodat het veen ontwaterde en er een stevige bovengrond ontstond waarop ze akkerbouw en veeteelt konden bedrijven. Uit analyse van de huidige verkaveling is gebleken dat ze echter wel duidelijke voorkeuren hadden: de laaggelegen natte delen van het veen lieten ze bijvoorbeeld aanvankelijk links liggen, terwijl wat hoger gelegen veenkussens en kleine zandruggen daarentegen geliefde aangrijpingspunten vormden. Anders dan in West-Nederland werden deze ontginningen niet aangestuurd door een bisschop of andere landsheer, maar door de lokale of regionale elite. Enkele eeuwen later had dezelfde elite ook een leidende rol bij de bouw van de kerken in de woldgebieden.

De ontwatering van het veen leidde echter al gauw tot bodemdaling, een proces dat ook nu nog in de veengebieden van Friesland en Holland voor veel problemen zorgt. De eerste oplossing hiervoor was de sloten verlengen en verder het veen intrekken. Hele nederzettingen zijn op deze manier verschillende malen verschoven tot men niet verder kon door bijvoorbeeld een natuurlijke barrière of menselijke grens. Soms kwamen op den duur zandkoppen onder het veen tevoorschijn die dankbaar werden aangegrepen als nieuwe plek voor boerderijen en kerk. Andere nederzettingen werden nagenoeg geheel verlaten. In de Kop van Drenthe vonden de wegzakkende boeren een bijzondere oplossing: zij verstevigden en verhoogden hun huisplaatsen met leem en kwelderplaggen: de bekende veenterpen. Opmerkelijk is verder dat al heel vroeg sprake was van een verreгаande samenwerking tussen Drenten, Groningers en Friezen. Gezamenlijk legden zij in de 12e eeuw namelijk een tientallen kilometers lange dijk aan die liep van Roderwolde in de Kop van Drenthe via Langewold in het Groninger Westerkwartier tot aan Dokkum in Noordoost-Friesland.